

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
وَبَعْدُ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
وَبَعْدُ

دانشگاه اصفهان
دانشکده زبانهای خارجی
گروه زبان عربی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب

**بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با معیارهای انتخاب محتوا
در برنامه درسی از دیدگاه دبیران و دانش آموزان شهرستان سبزوار**

استاد راهنما:

دکتر منصوره زرکوب

استاد مشاور:

دکتر محمد جواد لیاقتدار

پژوهشگر:

آزاده جوادی

اسفند ماه ۱۳۸۸

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوریهای ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده زبانهای خارجی

گروه زبان و ادبیات عرب

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب خانم آزاده جوادی تحت

عنوان

**بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با معیارهای انتخاب محتوا
در برنامه درسی از دیدگاه دبیران و دانش آموزان شهرستان سبزوار**

در تاریخ ۸۸/۱۲/۱۶ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر منصوره زرکوب با مرتبه علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر محمد جواد لیاقتدار با مرتبه علمی دانشیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر محمد خاقانی با مرتبه علمی دانشیار

۴- استاد داور خارج گروه دکتر منیژه یوحنایی با مرتبه علمی استادیار

امضا

امضا

امضا

امضا

تجریبی

امضای مدیر گروه

۱۹/۳/۳

تقدیم به:

همسر ارجمندم

و پسر عزیزم «علی»

به پاس همراهی و صبوری شان.

سپاسگزاری:

بعد از حمد و سپاس پروردگار به خاطر الطاف بیکرانیش، بر خود لازم می دانم از سرکار خانم دکتر منصوره زرکوب استاد محترم گروه زبان و ادبیات عرب دانشکده زبانهای خارجی دانشگاه اصفهان که به عنوان استاد راهنما با دقت و حوصله مرا راهنمایی و ارشاد نمودند و جناب آقای دکتر محمد جواد لیاقتدار استاد محترم گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان که به عنوان استاد مشاور زحمات مضاعفی را متحمل شدند؛ تشکر و قدردانی نمایم و برای هر دوی این بزرگواران از درگاه خداوند متعال آرزوی توفیق و سربلندی می کنم.

همچنین از همسرم که در مدت تحصیل، صبورانه مرا مساعدت و راهنمایی کردند صمیمانه تشکر می کنم.

لازم است از کلیه کسانی که در جریان تحقیق مرا یاری نمودند خصوصا اداره محترم آموزش و پرورش، دبیران محترم عربی، مدیران و کادر محترم مدارس متوسطه و دانش آموزان عزیز شهرستان سبزوار و خانواده ام خصوصا پدر و مادرم، آقای سید رفیع حسینی و خواهرانم به ویژه خواهر عزیزم الهه السادات، بسیار سپاسگزاری نمایم.

چکیده

تولید مواد آموزشی با استفاده از علم برنامه ریزی درسی صورت می گیرد. از آنجا که در نظام های آموزشی و تربیتی و به ویژه در نظام تعلیم و تربیت کشور ما کتاب درسی در کلیه سطوح تحصیلی، وسیله اصلی یادگیری به حساب می آید؛ لازم است تا این ماده آموزشی به شکل مناسبی تولید گردد. در میان عناصر اصلی برنامه ریزی درسی یعنی اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزشیابی، **محتوا** به عنوان عنصر اصلی و هسته مرکزی برنامه های آموزشی همواره مورد توجه بوده است. این توجه ناشی از این حقیقت است که هر اندازه هم که اهداف تعلیم و تربیت عالی بوده، دقیق هم مشخص شده باشند؛ بدون داشتن محتوایی خوب و مناسب، امکان تحقق این اهداف وجود نخواهد داشت. در آموزش رسمی کشور ما در همه مقاطع تحصیلی توجه عمده به محتوا معطوف است. محتوای مفید آن است که بر اساس مجموعه ای از معیارهای مناسب انتخاب شده باشد. پژوهش حاضر از نوع توصیفی پیمایشی می باشد که ابتدا به بررسی معیارهای انتخاب محتوا در برنامه ریزی درسی پرداخته و آنها را در سه محور عمده خلاصه نموده است. این سه محور عبارتند از: ۱- تناسب محتوا با نیازها و ارزشهای جامعه. ۲- تناسب محتوا با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان. ۳- تناسب محتوا با قانونمندیهای برنامه درسی. با توجه به اهمیت آموزش زبان عربی در ایران، برای بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با این سه معیار، پرسشنامه ای توسط محقق آماده شده، در اختیار دبیران و دانش آموزان شهرستان سبزوار قرار گرفت. پس از جمع آوری و تحلیل داده های بدست آمده، مشخص گردید تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با معیارهای انتخاب محتوا در برنامه درسی از نظر هر دو گروه دبیران و دانش آموزان، پایین تر از سطح متوسط بوده است.

کلمات کلیدی: معیارهای انتخاب محتوا، آموزش زبان عربی، کتابهای درسی عربی عمومی دبیرستان، نیازهای جامعه، نیازهای یادگیرندگان، قانونمندیهای برنامه درسی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیشگفتار..... ر

فصل اول: کلیات پژوهش

مقدمه ۱

۱-۱ شرح و بیان مسأله پژوهشی..... ۲

۲-۱ اهمیت و ارزش تحقیق..... ۳

۳-۱ هدفهای تحقیق..... ۳

۴-۱ سؤال های تحقیق..... ۴

۵-۱ روش تحقیق..... ۴

۶-۱ جامعه آماری تحقیق..... ۵

۷-۱ پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق..... ۵

۶-۱ تعاریف واژه ها و اصطلاحات..... ۱۲

فصل دوم: مباحث نظری پژوهش

مقدمه ۱۴

۱-۲ مفهوم برنامه ریزی..... ۱۵

۲-۲ برنامه ریزی درسی..... ۱۶

۳-۲ برنامه درسی..... ۱۷

۴-۲ مراحل برنامه ریزی درسی..... ۱۸

۵-۲ کتاب درسی..... ۱۹

۶-۲ محتوا..... ۲۱

۷-۲ معیارهای انتخاب محتوا..... ۲۲

۱-۷-۲ تناسب محتوا با نیازها و ارزشهای جامعه..... ۲۲

۱-۱-۷-۲ تناسب محتوا با فرهنگ جامعه و میراث فرهنگی..... ۲۳

۲-۱-۷-۲ تناسب محتوا با پیشرفتهای علمی..... ۲۵

۳-۱-۷-۲ تناسب محتوا با ارتباطات جهانی..... ۲۵

۴-۱-۷-۲ تناسب محتوا با نیازها و انتظارات جامعه ملی و محلی و تربیت شهروندی..... ۲۶

۲۶ اشتغال ۵-۱-۷-۲
۲۷ پاسخگویی در مقابل نیازهای مختلف مردم در نقاط مختلف کشور ۶-۱-۷-۲
۲۷ تناسب محتوا با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان ۲-۷-۲
۲۷ تناسب محتوا با تواناییها و استعدادهای یادگیرندگان ۱-۲-۷-۲
۲۷ تناسب محتوا با نیازها و علایق یادگیرندگان ۲-۲-۷-۲
۲۸ تناسب محتوا با ویژگیها و نیازهای سنی ۳-۲-۷-۲
۲۸ تناسب محتوا با ویژگیها و نیازهای جنسی ۴-۲-۷-۲
۲۹ تناسب محتوا با زندگی واقعی و تجربیات قبلی دانش آموزان ۵-۲-۷-۲
۲۹ آموزش مداوم ۶-۲-۷-۲
۲۹ تناسب محتوا با قانونمندیهای برنامه درسی ۳-۷-۲
۳۰ اعتبار ۱-۳-۷-۲
۳۰ تعادل ۲-۳-۷-۲
۳۰ انسجام ۳-۳-۷-۲
۳۰ سودمندی ۴-۳-۷-۲
۳۰ اهمیت ۵-۳-۷-۲
۳۱ جذابیت ۶-۳-۷-۲
۳۱ تناسب محتوا با زمان اختصاص یافته برای آموزش ۷-۳-۷-۲
۳۱ توالی مطالب ۸-۳-۷-۲
۳۲ کاربرد تصاویر ۹-۳-۷-۲
۳۲ مقدمه ۱۰-۳-۷-۲
۳۲ بخش پایانی ۱۱-۳-۷-۲
۳۶ زبان ۸-۲
۳۶ تعریف زبان ۱-۸-۲
۳۸ یادگیری و فراگیری زبان ۲-۸-۲
۳۹ زبان دوم و زبان خارجی ۳-۸-۲
۴۰ عوامل مؤثر در یادگیری زبان ۴-۸-۲
۴۰ عوامل فردی ۱-۴-۸-۲

۴۰.....	۱-۱-۴-۸-۲ انگیزه.....
۴۱.....	۲-۱-۴-۸-۲ سن.....
۴۲.....	۳-۱-۴-۸-۲ استعداد.....
۴۳.....	۲-۴-۸-۲ عوامل اجتماعی-فرهنگی.....
۴۳.....	۱-۲-۴-۸-۲ فرهنگ.....
۴۳.....	۲-۲-۴-۸-۲ نگرش.....
۴۳.....	۳-۲-۴-۸-۲ محیط زبان آموزی.....
۴۴.....	۳-۴-۸-۲ عوامل آموزشی.....
۴۴.....	۱-۳-۴-۸-۲ مدرس زبان.....
۴۴.....	۲-۳-۴-۸-۲ مطالب آموزشی.....
۴۵.....	۳-۳-۴-۸-۲ فعالیتهای کلاس درس.....
۴۶.....	۵-۸-۲ انواع روشهای آموزش زبان دوم.....
۴۶.....	۱-۵-۸-۲ روش دستور-ترجمه.....
۴۷.....	۲-۵-۸-۲ روش مستقیم.....
۴۷.....	۳-۵-۸-۲ روش گوشه-زبانی.....
۴۸.....	۴-۵-۸-۲ روش ارتباطی.....
۴۸.....	۶-۸-۲ رسانه ها و مواد کمک آموزشی در آموزش زبان دوم.....
۵۴.....	۷-۸-۲ زبان عربی.....
۵۵.....	۸-۸-۲ آموزش زبان عربی در ایران.....

فصل سوم: روش تحقیق

۵۹.....	مقدمه.....
۵۹.....	۱-۳ روش تحقیق.....
۶۰.....	۲-۳ جامعه آماری تحقیق.....
۶۱.....	۳-۳ نمونه آماری و برآورد حجم نمونه.....
۶۲.....	۴-۳ روش نمونه گیری.....
۶۲.....	۵-۳ ابزار گرد آوری داده ها.....
۶۳.....	۱-۵-۳ شاخص سازی پرسشنامه.....

۶۴.....	۲-۵-۳ پایایی و روایی ابزار.....
۶۵.....	۳-۵-۳ فرایند جمع آوری داده ها.....
۶۵.....	۴-۵-۳ ابزار تجزیه و تحلیل.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۶۷.....	مقدمه.....
۶۷.....	۱-۴ ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه ی آماری.....
۷۴.....	۲-۴ تجزیه و تحلیل یافته های حاصل از پرسشنامه.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۰۱.....	مقدمه.....
۱۰۲.....	۱-۵ خلاصه تحقیق.....
۱۰۲.....	۲-۵ یافته های پژوهش.....
۱۰۲.....	۱-۲-۵ یافته های حاصل از پرسشنامه.....
۱۱۲.....	۳-۵ پیشنهادها.....
۱۱۵.....	۴-۵ محدودیتهای پژوهش.....
۱۱۵.....	۵-۵ موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بعدی.....

فصل ششم: تعریب الرساله

۱۱۸.....	۱-۶ بیان المسأله.....
۱۱۹.....	۲-۶ أهداف البحث.....
۱۲۰.....	۳-۶ أهمیه البحث.....
۱۲۰.....	۴-۶ أسئله التحقیق.....
۱۲۰.....	۵-۶ منهج البحث.....
۱۲۰.....	۶-۶ المجتمع الأصلي.....
۱۲۱.....	۷-۶ عينه البحث.....
۱۲۱.....	۸-۶ أداة تجميع المعطیات.....
۱۲۲.....	۹-۶ أداة تحليل النتائج.....
۱۲۲.....	۱۰-۶ امیزات المجتمع الاحصائی.....

١٢٢.....	١١-٦ جداول توزيع المعلمين.....
١٢٤.....	١٢-٦ جداول توزيع الطلاب.....
١٢٥.....	١٣-٦ البحث والاستنتاج.....
١٤٠.....	١٤-٦ المقترحات.....
١٤٢.....	پيوست
١٧٢.....	منابع و مأخذ.....

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

- شکل (۴-۱) توزیع درصد فراوانی دبیران بر حسب جنسیت..... ۶۸
- شکل (۴-۲) توزیع درصد فراوانی دبیران بر حسب مدرک تحصیلی..... ۶۹
- شکل (۴-۳) توزیع درصد فراوانی دبیران بر حسب رشته تحصیلی..... ۷۰
- شکل (۴-۴) توزیع درصد فراوانی دبیران بر حسب سابقه خدمت..... ۷۱
- شکل (۴-۵) توزیع درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب جنسیت..... ۷۲
- شکل (۴-۶) توزیع درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی..... ۷۳
- شکل (۴-۷) توزیع درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی..... ۷۴
- شکل (۴-۸) مقایسه میانگین معیارهای انتخاب محتوا در کتابهای عربی عمومی دبیرستان از نظر دبیران
..... ۸۸
- شکل (۴-۹) مقایسه میانگین معیارهای انتخاب محتوا در کتابهای عربی عمومی دبیرستان از نظر دانش
آموزان..... ۸۹
- شکل (۴-۱۰) مقایسه میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب جنسیت..... ۹۰
- شکل (۴-۱۱) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب مدرک تحصیلی..... ۹۱
- شکل (۴-۱۲) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب رشته تحصیلی..... ۹۲
- شکل (۴-۱۳) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب سابقه خدمت..... ۹۳
- شکل (۴-۱۴) مقایسه میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب جنسیت..... ۹۴
- شکل (۴-۱۵) مقایسه میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی
..... ۹۵
- شکل (۴-۱۶) مقایسه میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی
..... ۹۶

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول (۱-۳) توزیع جامعه آماری دبیران	۶۱
جدول (۲-۳) توزیع آماری دانش آموزان بر حسب رشته و جنسیت	۶۱
جدول (۳-۳) مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت	۶۳
جدول (۴-۳) توزیع سؤالهای پرسشنامه بر حسب سؤالات تحقیق	۶۳
جدول (۱-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دبیران بر حسب جنسیت	۶۸
جدول (۲-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دبیران بر حسب مدرک تحصیلی	۶۸
جدول (۳-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دبیران بر حسب رشته تحصیلی	۶۹
جدول (۴-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دبیران بر حسب سابقه خدمت	۷۰
جدول (۵-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب جنسیت	۷۱
جدول (۶-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی	۷۲
جدول (۷-۴) توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی	۷۳
جدول (۸-۴) توزیع فراوانی و درصد میانگین پاسخ‌های مربوط به نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دبیران	۷۴
جدول (۹-۴) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دبیران با میانگین فرضی ۳	۷۶
جدول (۱۰-۴) توزیع فراوانی و درصد میانگین پاسخ‌های مربوط به نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دانش آموزان	۷۶
جدول (۱۱-۴) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دانش آموزان با میانگین فرضی ۳	۷۷
جدول (۱۲-۴) توزیع فراوانی، درصد میانگین پاسخ‌های مربوط ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دبیران	۷۸
جدول (۱۳-۴) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دبیران با میانگین فرضی ۳	۷۹
جدول (۱۴-۴) توزیع فراوانی، درصد میانگین پاسخ‌های مربوط ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دانش آموزان	۸۰

- جدول (۴-۱۵) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دانش آموزان با میانگین فرضی ۳..... ۸۲
- جدول (۴-۱۶) توزیع فراوانی، درصد میانگین پاسخ های مربوط به قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دبیران ۸۲
- جدول (۴-۱۷) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دبیران با میانگین فرضی ۳..... ۸۴
- جدول (۴-۱۸) توزیع فراوانی، درصد میانگین پاسخ های مربوط به قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دانش آموزان ۸۵
- جدول (۴-۱۹) مقایسه میانگین نمرات میزان تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دانش آموزان با میانگین فرضی ۳..... ۸۷
- جدول (۴-۲۰) مقایسه میانگین معیارهای انتخاب محتوا در کتابهای عربی عمومی دبیرستان از نظر دبیران ۸۷
- جدول (۴-۲۱) مقایسه میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا در کتابهای عربی عمومی دبیرستان از نظر دانش آموزان ۸۸
- جدول (۴-۲۲) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره مؤلفه های پژوهش از نظر دانش آموزان ۸۹
- جدول (۴-۲۳) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب جنسیت ۸۹
- جدول (۴-۲۴) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب مدرک تحصیلی ۹۰
- جدول (۴-۲۵) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب رشته تحصیلی ۹۱
- جدول (۴-۲۶) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دبیران بر حسب سابقه خدمت ۹۲
- جدول (۴-۲۷) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب جنسیت ۹۳
- جدول (۴-۲۸) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی ۹۴
- جدول (۴-۲۹) میانگین نمرات معیارهای انتخاب محتوا از نظر دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی ۹۵
- جدول (۴-۳۰) تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) مقایسه میانگین نمره مؤلفه های پژوهش بر حسب جنسیت، رشته تحصیلی و پایه تحصیلی دانش آموزان ۹۶
- جدول (۴-۳۱) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی ۹۷

- جدول (۳۲-۴) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی..... ۹۷
- جدول (۳۳-۴) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دانش آموزان بر حسب پایه تحصیلی..... ۹۸
- جدول (۳۴-۴) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره نیازها و ارزشهای جامعه از نظر دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی..... ۹۸
- جدول (۳۵-۴) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان از نظر دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی..... ۹۹
- جدول (۳۶-۴) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره قانونمندیهای برنامه درسی از نظر دانش آموزان بر حسب رشته تحصیلی..... ۱۰۰
- جدول (۳۷-۴) مقایسه میانگین نمرات دبیران و دانش آموزان در مورد معیارهای انتخاب محتوا در کتابهای عربی عمومی دبیرستان..... ۱۰۰

پیشگفتار

کتاب درسی یکی از مهمترین منابع و مراجع یادگیری دانش آموزان در هر نظام آموزشی است. در ایران نیز بیشتر فعالیتهای آموزشی در چهارچوب کتاب درسی صورت می گیرد. این امر باعث شده است تا صاحبانظران و پژوهشگران، کتابهای درسی را از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار دهند. در طراحی برنامه درسی و آموزشی، محتوا یکی از عناصر عمده ای است که هدفهای برنامه درسی از طریق آن تحقق می یابد. در حال حاضر محتوای دروس در قالب کتابهای درسی برای مدارس کشور بصورت متمرکز تألیف می شود. اهمیت محتوا مؤلفین، صاحبانظران و پژوهشگران را بر آن داشته است تا درباره انتخاب آن دقت و حساسیت داشته باشند و بهمین دلیل برای آن معیارهایی را در نظر می گیرند. محتوای مفید آن است که بر اساس مجموعه ای از معیارهای مناسب انتخاب شده باشد. بهمین جهت ارزیابی محتوای کتابهای درسی از جنبه های گوناگون حائز اهمیت است.

یکی از دروسی که در همه پایه های مقطع متوسطه تدریس می شود؛ درس عربی است که بهمین منظور کتابهایی از سوی دفتر تألیف و برنامه ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش تألیف شده است. این کتابها شامل عربی (۱) برای پایه اول دبیرستان، عربی (۲) برای رشته های شاخه نظری، فنی حرفه ای و کاردانش بجز رشته ادبیات و علوم انسانی، عربی (۲) مخصوص رشته ادبیات و علوم انسانی، عربی (۳) برای رشته های علوم تجربی و ریاضی-فیزیک و عربی (۳) مخصوص رشته ادبیات و علوم انسانی و در نهایت عربی پیش دانشگاهی مخصوص رشته ادبیات و علوم انسانی می باشد.

با توجه به اهمیتی که محتوا و معیارهای انتخاب آن در برنامه درسی دارد؛ پژوهش حاضر به بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با معیارهای انتخاب محتوا در برنامه درسی می پردازد. واژه عمومی کتابهای عربی (۲) و (۳) و پیش دانشگاهی اختصاصی علوم انسانی را از پژوهش فوق خارج کرده است. به این دلیل که این کتابها به سبب اینکه جزو دروس تخصصی رشته علوم انسانی است از اهداف و محتوایی متفاوت برخوردار است و طبعاً نیازمند پژوهشی مجزاست.

در این تحقیق معیارهای انتخاب محتوا در سه محور عمده تقسیم بندی شده است که عبارتند از: ۱- تناسب محتوا با نیازها و ارزشهای جامعه ۲- تناسب محتوا با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان ۳- تناسب محتوا با قانونمندیهای برنامه درسی. سپس در همین راستا پرسشنامه ای از سوی محقق تدوین شد و در اختیار دو گروه دبیران و دانش آموزان شهرستان سبزوار قرار گرفت و در نهایت بر اطلاعات حاصل از آنها تجزیه و تحلیل صورت پذیرفت.

پژوهش حاضر دارای ۵ فصل می باشد که عبارتند از: فصل اول: کلیات پژوهش، فصل دوم: مباحث نظری پژوهش، فصل سوم: روش تحقیق، فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها و فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری و در پایان فصلهای دوم، سوم و چهارم بخشی با عنوان جمع بندی آورده شده است که خلاصه ای از بحث را مطرح می نماید.

با توجه به اهمیتی که محتوای کتابهای درسی و ارزیابی آنها دارد و با توجه به اهمیت آموزش زبان عربی در ایران، امید است این پژوهش و پژوهشهای مشابه بتواند به مؤلفین کتابهای درسی کمک کند تا در جهت رفع مشکلات و نقائص گامهای مؤثری بردارند.

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

آیا تاکنون اندیشیده ایم که چرا برخی از دانش آموزان به درس بی اعتنا هستند و عده ای از آنان در ساعت کلاس درس با بی قراری در انتظار پایان جلسه درس هستند. این رفتارها به ویژه در بعضی از دروس بیشتر به چشم می خورد. اشکال در کجاست؟ آیا آنها درس را نمی فهمند؟ معلم روش تدریس مناسبی ندارد؟ محتوای درس دشوار است؟ یا مشارکت دانش آموزان در فراگیری درس به علت نبودن طراحی صحیح ارائه درس فراهم نشده است؟ افت تحصیلی و کم توجهی دانش آموزان ریشه در عوامل متعددی دارد. آنچه در این میان بیشتر از عوامل دیگر در کاهش بازدهی و فراگیری دانش آموزان تأثیر می گذارد؛ به گفته کارشناسان شیوه طراحی محتوای برنامه درسی است.

به اعتقاد صاحب نظران، برنامه های درسی بعنوان اساسی ترین خط مشی های اجرایی، برای دستیابی به هدفهای آموزش و پرورش تلقی می شوند که باید در تهیه آنها نهایت مراقبت و دقت نظر اعمال شود تا به نحو مطلوب جوابگوی نیازهای حاصل از تحولات اجتماعی و تکنولوژیکی باشد. چون کتاب درسی یکی از عناصر مهم آموزش است و نقش مهمی در تأمین اهداف آموزشی کشور ایفا می کند؛ ضرورت توجه به این عامل در نظام آموزشی ما اهمیت منحصر به فردی پیدا کرده است.

یکی از مراحل اساسی در طراحی برنامه درسی انتخاب محتوا می باشد و مهمترین بخش محتوای برنامه، انتخاب مواد درسی است که در قالب موضوعات متعددی در کتابهای درسی جمع آوری و به دانش آموزان ارائه می شود. از نکات مهم در ارتباط با محتوای درس تصمیم گیری درباره این مطلب است که فرصتهای یادگیری تحت چه ضوابطی و اصولی انتخاب و سازماندهی گردد تا در نهایت بتواند تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده به وجود آورد. در این پژوهش دبیران و دانش آموزان نظرات خود را در مورد رعایت یا عدم رعایت ویژگیهای یک محتوای مطلوب ابراز می دارند.

۱-۱ شرح و بیان مسأله پژوهشی:

آموزش زبان عربی در ایران از جنبه های مختلف دارای اهمیت است. بخش عمده ای از همسایگان کشور ما ایران را کشورهای عرب زبان تشکیل می دهند. از طرف دیگر زبان فارسی کاملاً با زبان عربی آمیخته است، همچنین زبان عربی زبان قرآن و احادیث است و همه مسلمانان برای فهم متون دینی به دانستن آن نیاز دارند. با وجود نزدیکیهای بسیار زبان عربی با زبان فارسی، زبان عربی زبان دوم محسوب می شود و آموزش زبان دوم نیاز به آگاهی، ابزار و روشهای ویژه دارد.

یکی از مشکلات آموزش زبان عربی در مدارس کشور ما، عدم وجود ابزارهای مناسب آموزشی است. اصلی ترین و مهمترین ابزار آن کتاب های درسی مناسب می باشد که اهداف آموزشی این زبان در کشور ما را تحت پوشش قرار می دهد. عدم توجه کافی استادان و محققان زبان عربی و بالخصوص مؤلفین کتب درسی به این مهم موجب دلسرد شدن و بی علاقهگی دانش آموزان مدارس کشور که در مقطع سنی حساسی بوده، خواسته ها و مطالبات مخصوص سن خود را دارند؛ شده است.

« بر اساس نظریه های آموزش زبان دوم، مردم زمانی یک زبان دوم را به بهترین وجه یاد می گیرند که اطلاعاتی را که کسب می کنند جالب و مفید باشد و به یک هدف مطلوب منتهی شود و برای اینکه یادگیری موفق صورت پذیرد برنامه درسی زبان باید آن کاربردهایی را مد نظر داشته باشد که در نهایت، زبان آموز در زبان مقصد انجام می دهد و یا اینکه استفاده از محتوای اطلاعاتی که از نظر زبان آموز مرتبط و بجا دانسته می شود، از دیدگاه بسیاری باعث افزایش انگیزش در دوره درسی می شود، و در نتیجه باعث ترغیب یادگیری مؤثرتر می گردد.» (ریچاردز^۱. ۱۳۸۴)

^۱ - Richards

کتاب درسی یا محتوای مطالب آموزشی در نظامهای آموزشی متمرکز محور مکتوب و مدون تعلیم و تربیت محسوب، فعالیتها و تجربه های تربیتی دانش آموزان حول محور آن سازماندهی می شود. «محتوای یک ماده درسی عبارت از دانش سازمان یافته و اندوخته شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، حقایق، قوانین، اصول، روشها، مفاهیم، تعمیمها، پدیده ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است.» (قورچیان، ۱۳۷۲)

با توجه به اهمیتی که محتوا و تصمیمات مربوط به آن در برنامه های درسی دارد، ضروری است که برای انتخاب محتوا معیارها و ملاکهای ویژه ای در دسترس باشد تا بر اساس آن بتوان محتوای مناسب را برگزید. نظریات و دیدگاه های بسیاری در زمینه معیارهای انتخاب محتوای مناسب وجود دارد که در این تحقیق این معیارها در سه گروه طبقه بندی شده است و در نظر است که به این موضوع پردازد که تا چه میزان گزینش محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان بر طبق معیارهای انتخاب محتوا صورت گرفته است.

۱-۲ اهمیت و ارزش تحقیق:

با توجه به اهمیت آموزش زبان عربی در ایران و کاستی هایی که در این زمینه احساس می شود؛ انجام این تحقیق در جهت بهبود یافتن کتابهای عربی به عنوان مهمترین ابزار آموزش آن، امری لازم و ضروری به نظر می رسد. با انجام این تحقیق نقاط قوت و ضعف کتابهای عربی دبیرستان از جهت تناسب آن با معیارهای گزینش محتوا مشخص خواهد شد و این به مؤلفین کتابهای درسی کمک می کند تا در جهت رفع مشکلات و نقائص گامهای مؤثری بردارند.

با توجه به اینکه در زمینه آموزش زبان عربی تاکنون تحقیقات کمی صورت گرفته است، انجام این تحقیق می تواند گامی در جهت تحقیقات بیشتر در این زمینه باشد.

۱-۳ هدفهای تحقیق:

هدف کلی: بررسی میزان تناسب محتوای کتابهای عربی دبیرستان با معیارهای گزینش محتوا در برنامه درسی بر اساس نظرات دبیران و دانش آموزان شهرستان سبزوار می باشد.

اهداف جزئی:

- ۱- بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با نیازهای جامعه و ارزشهای اجتماعی.
- ۲- بررسی تناسب محتوای کتابهای عربی عمومی دبیرستان با ویژگیها و نیازهای یادگیرندگان.